

ב"ה

ג ל י ר נ ר ת ל ע י ר י ב פ ר ש ת ה ש ב ר ע
ערוכים בידי נחמה ליבוביץ שנת הארבע עשרה
יו"ל ע"י מוסד תורה והשכלה למבוגרים ולנער
הסתדרות נשי מרחי באמריקה

תזריע-מצורע (תשט"ו)

י"ד

א. ערכיו ט"ו ע"ב: אמר ר' יוחנן משום ר' יוסי בן זמרא: כל המספר לשון הרע כאלו כפר בעיקר שני (תהלים י"ב) "אשר אמרו ללשוננו נגכיר שפתינו אתנו - מי אדון לנו!" ואמר ר' יוסי: כל המספר לשון הרע, נגעים באים עליו... אמר ר' לוי: מאי דכתיב "זאת תהיה תורת המצורע"? זאת תהיה תורתו של מצורע... אמר ר' לוי: היכן מצינו בתנ"ך דמו לכמיכות זו בין צרעת ללשון הרע?

ב. פסוקים ד' - ז'.
בטעם הארבעה: שתי צפרים, עץ ארז, שני תולעת ואזוב.
רש"י ד' ד"ה סהורות; ז"ה ועץ ארז; ד"ה ושני תולעת.

ספר החנוך: יש קצת דמו בעניני סהרתו של מצורע, כי בדברים אלה הודיעונו הכתובים על צד הפשט, שהענין הוא לקבוע בנפשו של מצורע, טעם היה - טעם הוא עליו החולי-גבה לב כארז, שהוא אילן גבוה, ישפיל עצמו כאזוב. ואמר בטעם צפרים: "הוא עשה מעשה פטיט, כלומר שהרבה דברים בלשון הרע, לפיכך יקריב צפרים שהם מצפצפים תמיד." ובטעם התולעת איני יודע שאמרנו "זו"ל עליו דבר. ואפשר גם כן לרמוז שיטפיל עצמו; ויהיה הרמז מצד הטעם של תולעת. ובטעם המים, שיטהרו כל טמא, אחשוב על הפשט, כדי שיראה האדם עצמו אור הטבילה כאלו נברא באותה טעה, כמו שהיה העולם כולו מים טהים היות בו אדם, (כמו שכתוב: "...מרחפת על פני המים"); ויתן אל לבו, כי כמו שנתחדש בגופו, יחדש גם כן פעולותיו לטוב ויכשיר מעשיו וידקדק בדרכי ה'. והטומע (לטעם זה) ישמע, והחדל - יחדל.

ג ל י ר נ ר ת ל ע י ר י ב פ ר ש ת ה ש ב ר ע

ב"ה

ערוכים בידי נחמה ליבוביץ שנת הארבע עשרה
יו"ל ע"י מוסד תורה והשכלה למבוגרים ולנער
הסתדרות נשי מרחי באמריקה

אחרי מות - קדושים (תשט"ו)

י"ט פסוק י"ג.

א. י"ג. לא תעש את רעך ולא תגזול

בבא מציעא קי"א ע"א: איזהו עשק ואיזהו גזול? אמר ר' חסדא: (משלי ג'): "לך ושוב, לך ושוב" - זה הוא עשק. "יש לך בידי ואיני נותן לך" - זהו גזול!

ר' נפתלי הירץ ויזל: באור: ד"ה תעשק: העשק יעשה מן החזק לחלש כמו "והנה דמעת העשוקים ואין להם מנחם ומיד עושקיהם כח ואין להם מנחם" (קהלת ד'), וכן כל עושק שבמקרא על איש זרע העושק את הנחשלים, ועושה בפרהסיא כמו הגזול ועל כן הם סמוכין במקרא זה, אלא שהעושק אינו נוסל מיד זולתו אבל כובט לעצמו מה שחייב לו; כמו כובש שכר שכיר, וכן אמר (דברים כ"ד) "לא תעשוק שכר עני ואביון", הרי שהעשק חזק והעשוק עני ואביון ואין בו כוח להוציא מידו (=מיד העושק), וכאמרו (דברים כ"ד י"ט) "ולא יקרא עליך אל ה'", כי קצרה ידו מהושיע; וכן אמרו חז"ל שהעושק הוא הכובש מה שכיר; וכן כל כיוצא בזה, כשיש בידו מלוה או פקדון או יושב בביתו ואינו רוצה להחזיר לו; ד"ה ולא תגזול: זה שלוקח מידו בחזקה, כמו (שמואל ב' כ"ג) "ויגזול את החנית מיד המצרי".

הנציב מולו: ין: העמק דבר ד"ה לא תעשוק; אם נכנס ממון לידו בהלואה או בפקדון ואין בדעתו להשיב.
ד"ה ולא תגזול: היינו חוטף מידו בגזלה.

1. מה ההבדל בין העברות שנאמרו בפסוקנו לבין העברות שנאמרו בי"א - י"ב?
 2. מהו ההבדל בין גנבה לבין עשק - לפי כל ההגדרות הנ"ל?
 3. לפי איזו מכל ההגדרות הנ"ל זרישת התורה היא קיצונית?
 4. וחשוה ירמיהו כ"א י"ב.
- "והצילו גזול מיד עושק!"
ומקסיין: וכי לא היה לו לומר: "עשוק מיד עושק?"

./.

ר. ש. הירש (תרגום מפרושו בגרמנית): האופי הבלתי סוציאלי המסומן על ידי צפור הדרור "שאינה מקבלת מרות" מתבלט כאן כנגוד לאופי הסוציאלי של מי שברצונו לשוב להכנס ולהצמד לחברה האנושית המושתתת על יסודות סוציאליים. זהו הנגוד בין "בהמת הטדה" לבין "אדם מן הישוב". כניסה זו לחברה הסוציאלית מותנית בקיום הצווי: "ושחט את הצפור" פרושו של דבר, שעל האדם לשעבד בכל מאודו את בהמיותו הבלתי מרוסנת לקבלת עול הרצון האנושי התקיף במוטריותו...

עץ ארז ואזוב, הגדול והקטן ביותר במערכת הצומח מסמל את כלל עולם הצומח, כשם ששני תולעת - צמר צבוע בדם תולעת - ("היונק והומט") הגדול והקטן במערכת החי - מסמל את עולם החי. שלשתם קטורים בחוט אדום לאחדות אחת מסמלים את מושג החיים האורגניים של הצומח והחי בטדה, אשר נגזר על הנגוד לשבת בו עד הנה, מפאת אפיו הבלתי סוציאלי. נלוו אליהם הצפור החי, צפור הדרור; הבהמיות הבלתי מרוסנת, החיה ע"פ האינסטינקט (= ולא בבחירה חפשית) מקומה בין עולם החי - הצומח של הטבע האורגני. ... ההזדהות שבע פעמים באו להזהיר את המרוחק לנאות שדה לשבת בדד בין בעלי חי וצמחים, שיתאמץ שבעתים בכל כחותיו עד שיטהר ויבא לחבר בקהל האנושי.

(להכנת דבריו: ספרא קיד: ושלה את הצפור החי... צפור שחיה חוץ לעיר. ואיזו היא? זו צפור דרור.)

שבת ק"ו: ...שאינה מקבלת מרות... למה נקרא שמה "דרור"? שדרה בבית (כבשדה.)

השוה לדבריהם דברי הרמב"ם לסעמי המצוות שהובאו בגליון תרומה שנה זו!

1. מה ההבדל העקרוני בין הנ"ל בטעם מצות סהרת המצווע?
2. מה ביניהם לבין דעת הרמב"ם הנ"ל?
3. הבא ראיה מן התנ"ך לדברי הירש המסומנים בקו!

ג. אור החיים: נתכון לשלול טענת היותו רעו, וכאמצעות זה יתן יד בממונו ויאמר, כדע כאח לו, בינו לבינו, ימחול לו ולא יחפוץ להענישו, ואין באזהרה זו אלא משום דברים שבינו לבין חברו וכשהוא מוחל אין בזה עון. לכן בא דבר הכתוב הזה... הסבר - איזו תמיהה בלטון פסוקנו רצה ליטב?

ג. לא תעסק את רעך ולא תגזל ולא תלין פעולת שכיר אתך עד בקר. השוה:

דברים כ"ד י"ד לא תעשוק שכר עני ואביון מאחיך או מגרך אשר בארצך בשעריך ביומו חתן שכרו ולא תבוא עליו השמש כי עני הוא ואליו הוא נושא את נפשו ולא יקרא אליך אל ה' והיה בך חטא.

רש"י ד"ה עד בקר: בשכיר יום הכתוב מדבר, שיציאתו משקעה החמה, לפיכך זמן גבוי שכרו כל הלילה. ובמקום אחר הוא אומר (דברים כ"ד) "ולא תבוא עליו השמש" שהשלמת פעולתו מסייעה עמוד הסחר, לפיכך זמן גבוי שכרו כל היום. שנתנה תורה זמן לבעל הבית, עונה לבקש מעות.

רמב"ן דברים כ"ד ט"ו ד"ה ביומו חתן שכרו: על דרך הפשט באור ממה שנאמר בתורה "לא תלין פעולת שכיר אתך עד בקר" כי דרך הכתובים לדבר בהוה והמנהג לשכור הפועל ביום אחד ולערב הוא יוצא טרם בוא השמש, ויצוה הכתוב לפרוע ביומו, כשהשלים מלאכתו מיד, ושלא תבוא עליו השמש, כדי שיקנה בסכרו לו ולאטתו ולבניו מה שיאכלו בלילה, כי עני הוא כרוב הנשכרים ואל הסגר הזה הוא נושא נפשו, שיקנה בו מזון להחיות נפשו. ילמד אותנו בכאן שמה שאמר בתורה "לא תלין פעולת שכיר אתך עד בקר" הכונה בו שתפרענו ביומו, טאם לא תפרענו בצאתו ממלאכתו מיד, הנה ילך לביתו וישאר שכרו אתך עד בקר וימות הוא ברעב בלילה. וכן (שמות כ"ב כ"ו) "כי היא כסותו לבדו, היא סמלתו לעורו, כמה יטכב" - וזכר טעם המצוות ברובי הלאוין.

ורבותינו פרשו כי הכתוב בתורה "עד בקר" - בטכיה יום ושב לבאר כאן דין שכיר לילה, והנה לכל אחד זמן לפרעון שנים עשר שעות. והוא האמת כקבלה והנאות בטעם נכון.

1. הסבר מה ההבדל בין דעת רבותינו (המובאת גם ברש"י) לבין דעת הרמב"ן "על דרך הפשט"?
- 2x. מה ההבדל העקרוני ביניהם בדרך פרושם של פסוקים מקבילים?
- 3.xx. הסבר מה כונת הרמב"ן באמרו: "באור ממה שנאמר בתורה" וכן "ילמד אותנו בכאן שמה שאמר בתורה... הכונה..."

אד. ולא תלין פעולת שכיר שד"ל שעה מ' י' ד"ה הנה שכרו אתו ופעולתו לפניו: השכר נקרא "פעולה" וכן למטה (מ"ט ד') "אכן משפטי את ה' ופעולתי את אלוקי" וכן גם הטם "פעל" כמו בירמיהו כ"ב: "ברעהו יעבד חנם ופעלו לא יתן לו" רנה"ו: לשון "פעולה" על הכונה שיכון העושה במעשהו. נטה להטבירו - לפי רנה"ן - למה אמרה התורה פעולת שכיר ולא אמרה "שכר שכיר". העוזר בתשובתך דבהים כ"ד ט"ו!